

Varga Csilla

Oroszországi kisebbségek a periférián

Oroszország 2024. január közepén kilépett az Európa Tanács (ET) nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményéből, aminek következtében több millió nemzeti kisebbséghez tartozó személy maradt jogvédelem nélkül. A döntéssel összefüggésben a keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága szintén január közepén kiadott közleményében mély sajnálatát fejezte ki, és kiemelte, hogy ez a lépés több mint 25 millió, valamely nemzeti vagy őshonos kisebbséghez tartozó személyt foszt meg Oroszországban a szerződés által biztosított védelemtől.¹

A keretegyezmény jelenleg a legátfogóbb, jogilag kötelező erejű szerződésnek tekinthető a kisebbséghez tartozó személyek jogainak védelmére. A dokumentumot az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1994. november 10-én fogadta el, majd a nemzetközi szerződés 1995. február 1-jén nyílt meg aláírásra, illetve 1998. február 1-jén lépett hatályba. A szerződés ratifikációja nemcsak az ET tagállamai számára állt nyitva, hanem a Miniszteri Bizottság meghívása nyomán más államok számára is. A keretegyezménynek jelenleg 39 országban van kötelező hatálya. A dokumentum a kisebbségi jogokkal kapcsolatos kérdések széles skáláját öleli fel, beleértve a kisebbségi nyelvek használatát a médiában és az oktatásban, valamint a kisebbségi kultúrák, történelmek, nyelvek és vallások támogatását és védelmét. Létrejötté óta kiemelt viszonyítási pont lett, mivel a kisebbségi jogok végrehajtásának ellenőrzése során a Tanácsadó Bizottság értelmezési kereteket alakított ki, amelyekre döntéseik során más nemzetközi szervezetek és intézmények, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettől az Európai Uniótól az Emberi Jogok Európai Bíróságáig, visszatérő jelleggel, egyre gyakrabban hivatkoznak. A szerződő államok nemzeti jogrendszerei szempontjából pedig feltételezhetjük, de legalábbis remélhetjük, hogy a keretegyezményben foglalt kisebbségi jogok ezen államok alkotmányos hagyományainak részévé váltak.²

¹ *Statement on the Withdrawal of the Russian Federation from the Framework Convention for the Protection of National Minorities* 2024.

² SZALAYNÉ SÁNDOR 2017.

Ezért is ad aggodalomra okot, hogy Oroszország januárban az Európa Tanács felé történő hivatalos értesítés megküldésével lépett ki a szerződésből. A keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága közleményében a fentiek mellett aggodalmának is hangot adott a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és az őshonos népek oroszországi helyzetét illetően. Ezzel összefüggésben kiemelte, hogy a kisebbségekhez tartozó fiatal férfiak felülreprezentáltak az orosz–ukrán háborúban elhunytak között. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kisebbségi nyelvhasználatához és oktatáshoz való jogai egyre inkább szűkülnek, illetve a kisebbségi jogokért kiálló emberi jogi jogvédőket súlyos jogsértések érik. A Bizottság kitért a Krím félszigeten és egyéb, Oroszország által ideiglenes ellenőrzés vagy megszállás alatt álló területeken élő ukrán nemzeti kisebbség képviselőitől beérkező jelentésekre is. Ezek alapján az emberi szenvedésen és a kulturális örökség elpusztításán túl a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek emberi jogsértéseknek, valamint orosz asszimilációs törekvéseknek, politikának vannak kitéve.

Oroszországban a hivatalos statisztikák szerint 193 etnikai csoport képviselői élnek, akik legalább 270 nyelvet és dialektust beszélnek, így a kisebbségi szakértők már régóta figyelmeztetnek, hogy Oroszország egyre diszkriminatívabb politikája veszélyezteti a kulturális és nyelvi sokszínűséget. Az orosz parlament alsóháza által ezzel kapcsolatban kiadott nyilatkozat szerint a szerződésből való kilépés által megszűnik az, hogy az ET vagy annak tagállamai diszkriminatív módon forduljanak Oroszország felé, ugyanakkor a kilépés nem fogja hátrányosan érinteni a nemzeti kisebbségek jogait. Több szakértő szerint azonban Oroszország kilépése nem más, mint további eltávolodása a nyugati demokráciától annak érdekében, hogy külpolitikai törekvéseit kiterjessze. Ezt a folyamatot, illetve szuverenitását gátolják a nemzetközi szerződések és szabályozás, így jelenleg az ezekből való kilépési folyamat zajlik.³

Putyin a kilépésről szóló törvényjavaslatot 2023 szeptemberében terjesztette elő. Az orosz elnök ezzel kapcsolatos döntése annak következménye, hogy Oroszország tavaly márciusban kilépett az Európa Tanácsból, mivel az Ukrajna elleni invázió miatt az összes képviseleti jogától megfosztották a szervezetben, majd néhány hónappal később korlátozták Oroszország részvételét a keretegyezmény Tanácsadó Bizottságában is. Erre utal a kilépésről szóló törvény

³ LATYPOVA 2023.

szövege is, kiemelve, hogy 2022 szeptemberében az ET jelentősen korlátozta az orosz szakértő jogkörét a Tanácsadó Bizottságban.⁴

Azonban például annak ellenére, hogy Oroszország hivatalosan nem mondhat mást, mint azt, hogy nem diszkriminálja az ott élő kisebbségeket, a statisztikák alapján a Kelet- és Dél-Ukrajnában az oroszok oldalán harcoló férfiak többsége nem a szláv többséghez, hanem valamely Oroszországban élő kisebbségi csoporthoz tartozik. Az ott élő kisebbségek feletti nagy fokú orosz ellenőrzés évtizedekig abból a félelemből táplálkozott, hogy az etnikai és őshonos kisebbségek esetleges lázadásai szétzilálják az orosz biztonsági rendszert, illetve fenyegetik Putyin hatalmát. A 2022 februárjában elkezdődő orosz–ukrán háború nyomán ez az irányítás a harctéren is láthatóvá vált: a statisztikák szerint a harcokban sokkal nagyobb arányban veszítették életüket valamely kisebbséghez tartozók, mint oroszok. Megfigyelhetők természetesen kivételek is, például Csecsenföldön, azonban az orosz vezetés katonai és biztonsági célkitűzései abba az irányba mutatnak, hogy megőrizték a politikailag értékesebb szláv lakosságot a sok etnikai és őshonos csoport, személy ellenében.⁵ Ezt megerősítette egy tavalyi, főként az őshonos népekre fókuszáló tanulmány is, amely szerint az Ázsiából származó etnikai csoportokhoz, mint például a burjátokhoz, a tuvaiakhoz és a kazakokhoz tartozó személyek esetében annak valószínűsége, hogy meghalnak a háborúban, sokkal nagyobb, mint az etnikai oroszok esetében. A szerző azt is megemlíti, hogy a háború bizonyos időszakában a Bajkál-régióból származó, háborúban elhunytak 25%-át a bajkálók tették ki, holott ők csak a népesség 6%-át alkotják.⁶

A fenti közleményben, tekintettel az oroszországi kisebbség szorult helyzetére, az Európa Tanács megerősítette azt az elhatározását, hogy továbbra is kapcsolatot tart majd fenn az oroszországi civil társadalom képviselőivel, illetve a Tanácsadó Bizottság a továbbiakban is készen áll majd arra, hogy párbeszédet folytasson Oroszország nemzeti kisebbségeinek és őshonos népeinek képviselőivel, teljes körű szolidaritását fejezve ki velük a kisebbségi jogokért folytatott törekvéseikben.

2024. január 23.

⁴ Law on Denunciation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities 2023.

⁵ NLEKKAS 2023.

⁶ VYUSHKOVA–SHERKHONOV 2023.

Felhasznált irodalom

- Európa Tanács (1995): *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről*.
- LATYPOVA, Leyla (2023): Explainer: What Does Russia's Exit from the Convention on National Minorities Mean? *The Moscow Times*, 2023. október 5. Online: <https://themoscowtimes.com/2023/10/05/explainer-what-does-russias-exit-from-the-convention-on-national-minorities-mean-a82673>
- Law on Denunciation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (2023). *President of Russia*, 2023. október 19. Online: <http://en.kremlin.ru/acts/news/72551>
- NLEKKAS (2023): Mobilized, Forgotten, Ignored: Russia's Control Mechanisms of its Minority Populations Amid the Russo-Ukrainian War. *Georgetown Security Studies Review*, 2023. október 25. Online: <https://georgetownsecuritystudiesreview.org/2023/10/25/mobilized-for-gotten-ignored-russias-control-mechanisms-of-its-minority-populations-amid-the-russo-ukrainian-war/>
- Statement on the Withdrawal of the Russian Federation from the Framework Convention for the Protection of National Minorities* (2024). 2024. január 12. Online: <https://rm.coe.int/acfc-statement-on-the-withdrawal-of-the-russian-federation-from-the-fc/1680ae1cbc>
- SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet (2017): A Kisebbségvédelmi keretegyezmény húsz év után – tapasztalatok a negyedik monitoring ciklus végén. *Kisebbségi Szemle*, 2(3), 4343–56. Online: https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_03/ksz201703_6.Szalayne.pdf
- VYUSHKOVA, Mariya – SHERKHONOV, Evgeny (2023): Russia's Ethnic Minority Casualties of the 2022 Invasion of Ukraine: A Data Story from the Free Buryatia Foundation. *Inner Asia*, 25(1), 126–136. Online: <https://doi.org/10.1163/22105018-02501011>